

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»
XVIII Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XVIII Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**PROCEEDINGS
of the XVIII International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**2023
Астана**

УДК 001+37
ББК 72+74
G99

«GYLYM JÁNE BILIM – 2023» студенттер мен жас ғалымдардың XVIII Халықаралық ғылыми конференциясы = XVIII Международная научная конференция студентов и молодых ученых «GYLYM JÁNE BILIM – 2023» = The XVIII International Scientific Conference for students and young scholars «GYLYM JÁNE BILIM – 2023». – Астана: – 6865 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-601-337-871-8

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001+37
ББК 72+74

ISBN 978-601-337-871-8

**©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2023**

бар. Олар жаңартылатын энергияға инвестицияларды ұлғайтуды, экотуризмді ілгерілетуді, "жасыл" технологияларды енгізуді және қоршаған ортаны басқарудың жан-жақты және интеграцияланған тәсілін әзірлеуді қамтиды.

Қоршаған ортаны қорғауда табысқа жету үшін ел үкіметі мен басқа да мүдделі тараптардың проблемаларды шешу және мүмкіндіктерді пайдалану үшін бірлесіп жұмыс істеуі өте маңызды. Бұл ұзақ мерзімді жоспарлауды, қаржыландыруды ұлғайтуды және қоғамның белсенді қатысуын және оның хабардарлығын арттыруды талап етеді. Осы күш жігердің арқасында Қазақстан өзінің қоршаған ортасын қорғауда және аймақтық деңгейде орнықты дамуға қарқынды түрде жалғастыра алады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының 2019 жылғы қоршаған ортасының жай-күйі туралы Ұлттық баяндама (2019). Қазақстан Республикасы Экология, Геология және табиғи ресурстар министрлігі / <http://mssngr.gov.kz>

2. Қазақстан Республикасының қоршаған ортасының жай-күйі туралы 2020 жылғы есеп (2021). Қазақстан Республикасы Экология, Геология және табиғи ресурстар министрлігі / <http://mssngr.gov.kz>

3. Данилов-Данилян В.Н.. Экологиялық қауіпсіздік нес. Жалпы принциптер және Ресейлік аспект / В.Н.Данилов-Данилян, М.Ч.Залиханов, К.С.Лосев. М.: МНГУ баспасы, 2001. 332б

4. Біріккен Ұлттар Ұйымының Қоршаған ортаны қорғау бағдарламасы (ЮНЕП). (2019). Қазақстанның экологиялық көрсеткіштеріне шолу / <https://wedocs.unep.org>

5. Біріккен Ұлттар Ұйымының Даму бағдарламасы (БҰҰДБ). (2020). Қазақстанның 2030 жылға дейінгі кезеңге арналған экологиялық стратегиясы: тұжырымдамадан іс-әрекетке. / <https://www.kz.undp.org>

6. Ресейдің қауіпсіздігі. Құқықтық, әлеуметтік экономикалық және ғылыми-техникалық аспектілері. Экологиялық қауіпсіздік, тұрақты даму және экологиялық проблемалар. М.: МГФ «Білім», 1999. 704 б.

7. Амандықова Лейла Кошкеновна, Рахимов Елдос Тимурович. К вопросу экологической безопасности в республике Казахстан научной статьи по специальности «Социальная и экономическая география»

8. Қазақстан Республикасы Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігі Ұлттық статистика бюросы / <https://stat.gov.kz>

ОӘЖ 364.3 (574)

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ДАМУЫН БАСҚАРУ: МӘСЕЛЕЛЕРІ МЕН АЛҒЫШАРТТАРЫ

Құрманәлиев Дидар Әбдуәліұлы
dake.kurmanali03@gmail.com

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық Университеті
Экономика факультеті, менеджмент кафедрасы, 3 курс, Астана, Қазақстан
Ғылыми жетекші – э.ғ.магистрі, аға оқытушы Амренова Ғ.Қ.

Инновациялық дамуды басқару кез келген елдің экономикалық өсуі мен өркендеуін қамтамасыз етудің негізгі факторы болып табылады. Қазақстан Республикасында инновациялық даму да мемлекеттік саясаттың басым бағыттарының бірі болып табылады. Бұл

мақалада мен Қазақстан Республикасындағы инновациялық дамуды басқарумен байланысты проблемалар мен алғышарттарды қарастырдым.

Қазақстандағы Инновациялық дамуды басқару мәселелері

Соңғы жылдары Қазақстан экономиканың инновациялық секторын дамытуға белсенді ұмтылуда, алайда оған жету жолында көптеген проблемалар бар. Қазақстандағы Инновациялық дамуды басқарумен байланысты басты проблемалардың бірі осы саладағы нақты стратегия мен іс-қимыл жоспарының болмауы болып табылады. Елдегі компаниялар мен ұйымдардың көпшілігінде инновациялық стратегия жоқ, бұл ресурстарды тиімсіз пайдалануға және халықаралық деңгейде бәсекеге қабілеттіліктің төмендеуіне әкеледі. Сонымен қатар келесідей мәселелерді жіктеуге болады:

Бірінші мәселе-қаржыландырудың жетіспеушілігі. Қазақстандық компаниялар өздерінің инновациялық жобаларына қаржы алуда жиі қиындықтарға тап болады. Банк жүйесінің дамымауы, венчурлік қорлар мен инвесторлардың жеткіліксіз саны инновациялық сектордың дамуына кедергі келтіретін негізгі факторлар болып табылады.

Екінші мәселе ұлттық инновациялық стратегияның болмауына байланысты. Қазіргі уақытта Қазақстандағы инновациялар мен инновациялық даму саласындағы стратегиялық басымдықтардың айқын көрінісі жоқ. Бұл инновациялық дамуға бағытталған ресурстар мен күш-жігердің әрқашан ел экономикасының нақты қажеттіліктеріне сәйкес келмейтіндігіне әкеледі.

Үшінші мәселе - ғалымдар, бизнес және мемлекет арасындағы интеграцияның жеткіліксіздігі. Қазақстандық ғалымдар, бизнесмендер мен үкіметтік ұйымдар көбінесе бір-бірінен оқшауланып әрекет етеді, бұл инновациялық экожүйені құруды қиындатады. Технологиялар трансфері, коммерцияландыру және инновациялық жобалар саласында неғұрлым тиімді жұмыс қажет.

Төртінші мәселе-білікті кадрлардың жетіспеушілігі. Инновациялық экономиканы табысты дамыту үшін ғылым, технология және инновация саласында білікті кадрлардың болуын қамтамасыз ету қажет. Кадрларды даярлаудың жеткіліксіздігі және жастардың инновациялар саласындағы мансапты таңдауға қызығушылығының төмендігі Қазақстанда инновациялық экономиканы дамыту жолында елеулі кедергілер болып табылады.

Жалпы, Қазақстандағы Инновациялық дамуды басқару мәселелері Үкімет, бизнес және ғалымдар тарапынан кешенді және стратегиялық тәсілді талап етеді. Ұлттық инновациялық стратегияны нақты басымдықтармен және инновациялық секторды қолдаудың нақты шараларымен әзірлеу қажет. Бұдан басқа, технологиялар трансфері, ғалымдарды, бизнес пен мемлекетті коммерцияландыру және интеграциялау жөніндегі жұмысты күшейту қажет.

Сондай-ақ қаржы ресурстарына қолжетімділікті қамтамасыз ету және инновациялық секторға инвестициялар тарту үшін жағдай жасау маңызды. Бұған неғұрлым қолайлы инвестициялық ахуал құру, венчурлік қорларды дамыту, шетелдік инвесторларды тарту және т. б. арқылы қол жеткізуге болады.

Сонымен, ғылым, технология және инновация саласындағы білім мен кадрларды даярлауға назар аудару қажет. Инновациялық экономиканы дамыту жоғары білікті мамандарсыз мүмкін емес. Сондықтан Үкімет пен бизнес білім беруге инвестицияларды ұлғайтуы, жаңа білім беру бағдарламаларын құруы және жастарды инновация саласында мансап таңдауға ынталандыруы керек.

Тұтастай алғанда, Қазақстанда инновациялық экономиканы табысты дамыту үшін проблемаларды жекелеген компаниялар мен мекемелер деңгейінде ғана емес, тұтастай алғанда мемлекет деңгейінде де шешу қажет. Тек осындай кешенді тәсілмен ғана инновациялық даму үшін қолайлы орта құруға және болашақта экономиканың тұрақты өсуін қамтамасыз етуге болады.

Қазақстандағы Инновациялық дамуды басқарудың алғышарттары

Соңғы жылдары Қазақстан Орталық Азия мен Таяу Шығыстағы жетекші экономикалық державалардың бірі болуға ұмтылуда. Бұл тұрғыда инновациялық даму осы мақсатқа жетуде шешуші рөл атқарады. Қазақстанның инновациялық даму саласында белгілі бір тәжірибесі бар болса да, ол осы салада әлі де елеулі прогреске қол жеткізуі тиіс.

Қазақстандағы Инновациялық дамуды басқарудың алғышарттары бірнеше факторларға байланысты болуы мүмкін. Біріншіден, бұл инновацияны дамытудың қажетті шарты болып табылатын саяси тұрақтылық. Қазақстан кейбір ішкі және сыртқы сын-қатерлерге қарамастан, тұрақты саяси жағдай бизнес пен Үкіметке жаңа технологиялар мен инновацияларды дамытуға көңіл бөлуге мүмкіндік береді.

Екіншіден, Қазақстанның инновацияларды дамытуға ықпал ететін бірқатар бірегей географиялық артықшылықтары бар. Бұған оның Еуропа мен Азияның қиылысында орналасуы, бай табиғи ресурстар, дамыған көлік инфрақұрылымы және теңізге қол жетімділік кіреді.

Үшіншіден, Қазақстан инновацияларды қолдау және жаңа технологияларды дамыту үшін шаралар қабылдауда. Мысалы, үкімет 2018 жылы елімізде Цифрлық экономика құруға бағытталған "Цифрлық Қазақстан" бағдарламасын іске қосты. Осы бағдарлама шеңберінде бағдарламалық қамтамасыз етуді әзірлеумен айналысатын компаниялар үшін салық ставкаларын төмендету және Қазақстанның әртүрлі өңірлерінде инновациялар орталықтары мен технопарктер құру жөнінде шаралар қабылданды.

Сонымен, Қазақстан ауыл шаруашылығы, медицина және білім беру саласындағы инновацияларды дамыту үшін айтарлықтай әлеуетке ие. Мысалы, Қазақстан Орталық Азиядағы ең ірі ұн өндіруші болып табылады және осы саладағы жаңа технологияларды дамыту өнім сапасын едәуір жақсартып, әлемдік нарықтағы бәсекеге қабілеттілікті арттыра алады. Бұдан басқа, Қазақстан медициналық технологияларды, оның ішінде гендік терапия және биотехнология саласында дамыту үшін айтарлықтай әлеуетке ие.

Алайда, Қазақстанда инновациялық дамуда елеулі прогреске қол жеткізу үшін бірнеше проблемаларды шешу қажет. Мысалы, зерттеулер мен әзірлемелерге инвестициялардың төмен деңгейі Қазақстанның осы саладағы дамыған елдерден артта қалуының басты себептерінің бірі болып табылады. Инвесторлардың көпшілігі қазірдің өзінде пайда табатын қалыптасқан салаларға ақша салуға бейім, ал инновацияларға инвестиция салу тәуекелге байланысты және пайда табу үшін ұзақ уақытты қажет етеді.

Бұдан басқа, Қазақстан инновацияларды дамыту үшін қолайлы жағдай жасау үшін инфрақұрылымды, оның ішінде көліктік, энергетикалық және телекоммуникациялық инфрақұрылымды жақсарту жөніндегі жұмысты жалғастыруы қажет. Сондай-ақ жоғары білім сапасын жақсарту және инновацияларды нарыққа сәтті енгізуге ықпал ету үшін оларды коммерцияландырудың жаңа және тиімдірек әдістерін жасау қажет.

Тұтастай алғанда, Қазақстан инновацияларды дамыту және өңірдегі жетекші инновациялық орталықтардың бірі болу үшін айтарлықтай әлеуетке ие. Ол үшін зерттеулер мен әзірлемелерге инвестициялар тарту, инновацияларды дамыту үшін қолайлы орта құру және білім беру мен инфрақұрылымның сапасын жақсарту бойынша күш-жігерді күшейту қажет.

Қолданылған әдебиеттер:

1. "National Innovation System of the Republic of Kazakhstan." Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan, 2019, www.edu.gov.kz/en/national-innovation-system-of-the-republic-of-kazakhstan/.
2. "Kazakhstan: 2020 Article IV Consultation-Press Release; Staff Report; and Statement by the Executive Director for Kazakhstan." International Monetary Fund, 2020,

www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2020/08/10/Kazakhstan-2020-Article-IV-Consultation-Press-Release-Staff-Report-and-Statement-by-the-49647.

3. "Innovation Ecosystem in Kazakhstan." Invest in Kazakhstan, 2021, invest.gov.kz/media/publications/innovation-ecosystem-in-kazakhstan.
4. "Kazakhstan: The New Frontier for Innovation." The Worldfolio, 2019, theworldfolio.com/interviews/kazakhstan-the-new-frontier-for-innovation.
5. "Kazakhstan: Innovation for Development." United Nations Development Programme, 2015, www.kz.undp.org/content/kazakhstan/en/home/library/poverty/kazakhstan--innovation-for-development.html.

УДК 332.364

Калдыбаева Д.О

danira_77@mail.ru

«8D04102-Экономика» ББ –ның 3- курс PhD докторанты,

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан

Исаева Б.К

b.isayeva_78@mail.ru

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, «Экономика және кәсіпкерлік» кафедрасының доцент м.а, PhD, Астана, Қазақстан.

ҚАЗАҚСТАННЫҢ АУЫЛШАРУАШЫЛЫҚ КЕШЕНІН ЦИФРЛАНДЫРУ

Қазіргі таңда Қазақстанда агроөнеркәсіп кешенін цифрландыру ұлттық деңгейдегі басты жобаға айналды. Бұл арада алдыңғы қатарлы цифрлық технологияларды енгізуге қаржы мен білікті кадрлардың тапшылығы кедергі келтіруде.

Қзақстан экономикасында агроөнеркәсіп кешеніне алдыңғы қатарлы цифрлық технологияларды енгізудің үш басым бағыты бар:

- ресурстарды жүйелі пайдалану;
- цифрлық технологияны енгізу;
- ауыл шаруашылығын цифрлық басқаруды енгізу.

Цифрлық технологиялар ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілерге ресурстардың оңтайлы көлеміне жетуге, ең аз шығынмен өнімнің жоғары көлемін алуға көмектеседі. Ауыл шаруашылығы цифрлық заманауи технологияларды енгізу әлеуеті бойынша экономиканың төртінші секторы болып табылады, бұл құрылыс, сақтандыру және сауда сияқты салалармен салыстырғанда айтарлықтай жоғары. Бір ғана шаруа қожалығын басқару бағдарламалық қамтамасыз етуді енгізу жақын арада 1,6 млрд долларға жетеді. Осыған байланысты агроөнеркәсіп кешеніне цифрлық IT-компаниялар мен инвесторлардың қаржылық инвестициялары қарқынды жүргізілуде [1.]

Бүгінде жанармай деңгейінің сенсорлары, круиздік бақылау, автопилот, қашықтан бақылау жүйелері, автопилот жүйесі және жасанды көру технологиялары бар ауылшаруашылық көліктері бар.

Маусымдық кезеңдерде ауыл шаруашылығы тауарын өндірі бойынша түрлі шешім қабылдауы керек: қандай тұқым отырғызу керек, қашан отырғызу керек, оны қалай өңдеу керек, ауру өсімдікті қалай емдеу керек және т.б. Шешім қабылдау үшін ақпараттың жоқтығы дақылдарды отырғызу, өсіру, күтіп-баптау кезінде 25-40% дейін егіннің жоғалуына әкеледі. Бүгінгі күні жоғалту факторларының 2/3 бөлігін автоматтандырылған басқару жүйелері арқылы басқаруға болады.